

ZMIANY DEMOGRAFICZNE A ZACHOWANIA KONSUMENTÓW NA RYNKU PIECZYWA

Elżbieta Goryńska-Goldmann

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. Analiza przemian demograficznych zachodzących w Polsce, przeprowadzona w niniejszym artykule, wskazuje trendy i pozwala na rozpatrywanie demograficznych przesłanek rozwoju i zmian w zachowaniach konsumentów na rynku pieczywa, tj. produktu zajmującego priorytetowe miejsce w grupie potrzeb podstawowych. Omówiono następujące wskaźniki demograficzne: wielkość populacji Polski, wskaźnik płodności i umieralności, struktura wieku, przeciętne trwanie życia, gospodarstwo domowe i poziom wykształcenia. Zarysowujące się trendy demograficzne pozwalają prognozować wielkość popytu na produkty. Stwierdzono, że na rynku pieczywa będą postępować zmiany o charakterze ilościowym, rodzajowym i jakościowym, co stanowi wyzwanie dla przedsiębiorstw branży piekarskiej.

Słowa kluczowe: zachowania konsumentów, zmiany demograficzne, rynek, pieczywo

WPROWADZENIE

W literaturze spotyka się szczegółowe klasyfikacje i opisy czynników kształtujących zachowania konsumentów, które można wykorzystać w celu wyjaśniania źródeł zachowań człowieka. Engel i in. [1993] definiują zachowania konsumentów jako działania związane z uzyskiwaniem i użytkowaniem produktów lub też usług, dysponowaniem nimi, wraz z decyzjami poprzedzającymi i warunkującymi te działania. Nieco późniejsza definicja Rudnickiego [2000] ujmuje zachowania konsumentów jako ogół działań i percepcji konsumenta składających się na przygotowanie decyzji wyboru produktu, dokonanie owego wyboru oraz jego zakupu. Woś [2003] definicje te uzupełnia o kwestie indywidualnych preferencji konsumenta oraz jego reakcje na bodźce rynkowe.

Zrozumienie zachowań konsumentów i poznanie ich nie jest łatwe, bowiem warunkowane są różnorodnymi czynnikami, stanowiącymi zintegrowany i wzajemnie na siebie oddziałujący system czy też mają charakter bodźców, hamulców lub też warunków oddziałujących na zmiany spożycia żywności i zachowania żywieniowe [Iglehart 1993, Deepchand 1997, Kowrygo 2004, Wei 2005]. Trudności w stworzeniu uniwersalnego zestawu czynników wpływających na zachowania konsumentów znajdują swój wyraz w wielu opracowaniach [Berbeka 1998, Garbarski i in. 2000, Jeżewska-Zychowicz 2004, Racjonalność konsumpcji... 2004, Szwacka-Salmonowicz 2003, Żelazna i in. 2002]. Systematyka czynników może być jednak dokonana „z uwzględnieniem wielu kryteriów i zależnie od jej celu” [Racjonalność konsumpcji... 2004].

Na zachowania żywieniowe mają wpływ czynniki, które – według Garbarskiego i in. [2000] – można przyporządkować do trzech grup, tj. czynników społeczno-ekonomicznych, demograficznych i psychograficznych. Ważność poszczególnych czynników różni się między społeczeństwami i poszczególnymi osobami, a w społeczeństwie, gdzie produkty żywnościowe są dostępne w szerokim asortymencie, ich producenci konkurują między sobą o konsumentów [Solheim i McEwan 1996].

Celem niniejszego opracowania jest analiza przemian demograficznych zachodzących w Polsce, ze wskazaniem trendów oraz rozpatrywanie demograficznych przesłanek rozwoju i zmian w zachowaniach konsumentów na rynku pieczywa, tj. produktu zajmującego priorytetowe miejsce w grupie potrzeb podstawowych. Skoncentrowanie się na zmianach demograficznych wynika z faktu, że mają one „wpływ na funkcjonowanie gospodarki, nie pozostają również bez znaczenia dla sfery żywności i żywienia”, a śledzenie ich jest „ważnym wyzwaniem dla rynku żywności populacji coraz bardziej różniącej się w układzie globalnym, regionalnym i krajowym” [Kowrygo i Kutermankiewicz 2001].

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

W artykule wykorzystano zarówno wtórne źródła informacji, jak i wyniki badań własnych¹. Dane wtórne posłużyły określeniu zmian demograficznych w Polsce oraz tendencji w spożyciu pieczywa. Z kolei badania własne dotyczyły zwyczajów i zachowań konsumentów pieczywa. Przeprowadzono wnioskowanie w badanym obszarze z wykorzystaniem zebranych danych pierwotnych i wtórnych. Na tej podstawie rozpatrywano demograficzne przesłanki rozwoju i zmian w zachowaniach konsumentów na rynku pieczywa.

Omówiono następujące wskaźniki demograficzne: wielkość populacji Polski, wskaźnik płodności i umieralności, struktura wieku, przeciętna długość życia, gospodarstwo domowe i poziom wykształcenia².

---

¹ Badania ankietowe dotyczące zwyczajów i zachowań konsumentów, z wykorzystaniem metody ankiety bezpośredniej, zostały przeprowadzone na terenie całej Polski, w próbie liczącej 1676 respondentów, z zastosowaniem kwotowego doboru próby. Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2006-2007 jako projekt badawczy nr 1632/P01/2006/31.

² Cecha – poziom wykształcenia pojmowana jest jako efekt procesu socjalizacji. Wobec powyższego założenia przypisana została do grupy czynników o charakterze demograficznym.

TENDENCJE ZMIAN W SPOŻYCIU PIECZYWA W POLSCE³

Rynek pieczywa w Polsce jest rynkiem nasyconym, więc ogólne spożycie pieczywa nie będzie się zwiększać. W ciągu ostatnich lat nastąpiły dostrzegalne zmiany nie tylko w ilościowym spożyciu pieczywa, ale także w strukturze spożycia. W Polsce od 1994 roku obserwuje się stały spadek spożycia pieczywa. Dotyczy to głównie pieczywa mieszanego, we wszystkich grupach ludności na poziomie około 20%. Uwidacznia się coraz wyraźniejsza tendencja do spożywania pieczywa żytniego. Występuje nieznaczny wzrost spożycia pieczywa pszennego.

Cechą charakterystyczną popytu na pieczywo jest jego zróżnicowanie. Przejawia się ono na różnych płaszczyznach, tj. regionalnej, miejsca zamieszkania, wielkości dochodu, typu biologicznego gospodarstw domowych czy przynależności do określonej grupy społeczno-ekonomicznej. W ostatnich latach dynamika zmian w konsumpcji pieczywa uległa zmniejszeniu. Przeprowadzone badania własne wskazują na to, że konsumenci mogą jednak nie dostrzegać w swoich gospodarstwach domowych zmiany pod względem ilości spożywanego pieczywa.

Prawdopodobny jest dalszy spadek konsumpcji pieczywa. Sporządzona prognoza własna przewiduje, że spożycie pieczywa w latach 2009-2010 będzie się nieco zmniejszać, osiągając w 2009 roku poziom 5,2 kg na jednego mieszkańca na miesiąc, a w 2011 roku 4,9 kg na jednego mieszkańca na miesiąc. Natomiast prognoza opracowana przez GUS na lata 2007-2013 wskazuje na zahamowanie tendencji spadkowej spożycia pieczywa. Analiza przeciętnego poziomu spożycia pieczywa (łącznie z konsumpcją w zakładach zbiorowego żywienia) pozwala określić wielkość krajowego rocznego zapotrzebowania na ten produkt, które wynosi 3,2-3,3 mln ton pieczywa.

W najbliższych latach należy się spodziewać dalszych zmian pod względem jakościowym. Oznacza to, że na rynku pieczywa występują możliwości rozwijania istniejących gatunków pieczywa oraz kreowania nowych. Możliwości te mogą wyznaczać kierunek rozwoju przedsiębiorstw piekarskich w przyszłości.

WIELKOŚĆ POPULACJI POLSKI

Zmiany w liczebności populacji pozwalają określić kierunki zmian popytu na żywność. Przyrost liczby ludności przyczynia się do wzrostu popytu na produkty żywnościowe w ujęciu ilościowym i odwrotnie – spadek oddziałuje na zmniejszenie się wielkości rynku, które obsługują przedsiębiorstwa funkcjonujące w określonym sektorze.

Prognozy na lata 2005-2050, przewidują wzrost liczby ludności w skali ogólnosiwiatowej, wyodrębniając jednocześnie regiony o odmiennym trendzie [Human Development Report 2004]. Polska pod względem liczby ludności zajmuje 29 miejsce wśród krajów świata i 8 w Europie, a pod względem gęstości zaludnienia znajduje się w grupie średnio zaludnionych państw europejskich. Szacuje się, że do 2010 roku liczba ludności w Polsce zmniejszy się o prawie 750 tys. osób, a w latach 2010-2020 o kolejne 670 tys. W 2030 roku może osiągnąć liczbę 35 693 tys. i tym samym zmniejszy się o blisko 3 mln osób w odniesieniu do 2000 roku [Mały rocznik... 2004].

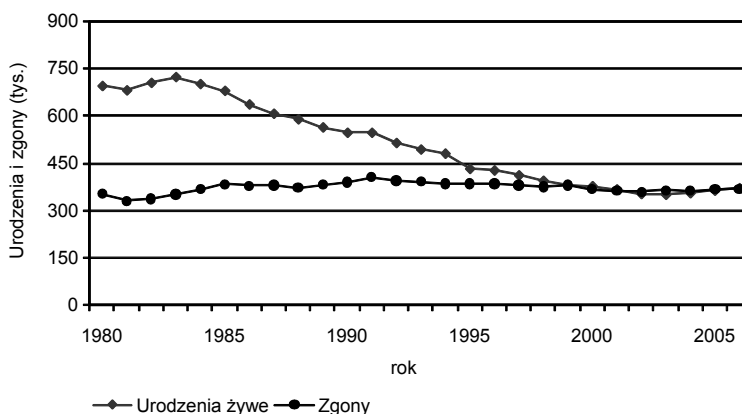
³ Szerzej na ten temat w opracowaniu Goryńska-Goldmann [2010].

Z obserwacji zmian zachodzących na rynku pieczywa można przypuszczać, że popyt na pieczywo będzie ulegać zmniejszeniu, a jego struktura będzie ulegać zmianie. Większy udział w spożyciu będzie dotyczyć pieczywa pszennego i żytniego, a znaczenie pieczywa mieszanego będzie się zmniejszać. Konsumenty będą odchodzić od gatunków pieczywa nie dających satysfakcji sensorycznej ku gatunkom bardziej wyrafinowanym.

WSKAŹNIK PŁODNOŚCI I UMIERALNOŚCI

Dynamika zmian liczby urodzeń ma zasadnicze znaczenie dla kształtowania się struktury grup wiekowych ludności. Wyraża ona w sposób syntetyczny, jakie warunki są konieczne do biologicznego rozwoju rodziny, do jej umacniania ekonomicznego oraz trwałości więzi międzypokoleniowych.

Za bezpośrednią przyczynę zmniejszania się liczby ludności uznaje się spadek liczby urodzeń. Od 1993 roku urodzenia kształtują się na poziomie poniżej 500 tys., a od 1998 roku – poniżej 400 tys. Z kolei umieralność nie ulegała istotnym zmianom w tym okresie (rys. 1). Według danych GUS, w Polsce 80% zgonów powstaje w następstwie przyczyn będących konsekwencją tzw. chorób cywilizacyjnych⁴.

Rys. 1. Ruch naturalny ludności w Polsce w latach 1980-2007

Źródło: opracowanie według danych GUS [Prognoza ludności... 2009, Mały rocznik... 2008].

Współczynnik dzietności polskich kobiet przy obecnej średniej wartości 1,3 nie zapewnia zastępowalności pokoleń. Aby utrzymać prostą zastępowalność pokoleń, współczynnik dzietności powinien wynosić co najmniej 2,10-2,15 [Mały rocznik... 2003].

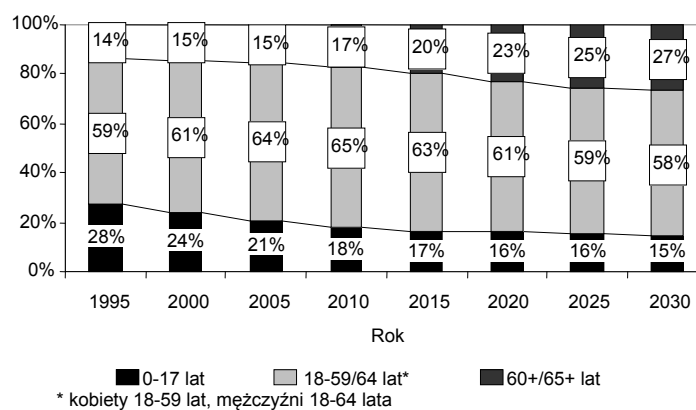
⁴ Powszechność chorób cywilizacyjnych w Polsce to skutek m.in., niezdrowego trybu życia współczesnego konsumenta. Z analiz Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) wynika, iż na zdrowie człowieka mają wpływ cztery zasadnicze czynniki (styl życia, czynniki genetyczne, środowisko i opieka zdrowotna), wśród których styl życia odgrywa ważną rolę. Czynniki te stanowią podstawy długiego życia w zdrowiu. Współcześnie coraz wyraźniej akcentowane są związki spożywanej żywności ze zdrowiem.

W latach 2010-2035 można oczekiwać niewielkiego wzrostu dzietności do wartości około 1,4 [Prognoza ludności... 2009].

STRUKTURA POPULACJI WEDŁUG WIEKU

Zmiany struktury wieku są podstawowym czynnikiem kształtującym wydatki i spożycie wielu produktów, w tym również pieczywa.

Prognoza ludności Polski, sporządzona przez GUS do 2030 roku, przewiduje znaczące zmiany w strukturze ludności. Informacje na temat procentowego udziału poszczególnych grup wiekowych w ogólnej populacji, obrazujące wyraźnie zachodzące przemiany demograficzne, zestawiono na rysunku 2.

Rys. 2. Struktura demograficzna i prognoza ludności w Polsce według wieku w latach 1995-2030

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS [Prognoza ludności... 2004, Mały rocznik... 2003-2008].

Struktura demograficzna ludności Polski zmienia się. Maleje liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny – kobiety i mężczyźni od 0 do 17 roku życia), z ponad 10 mln w 2000 roku, aż do poziomu około 5 mln w 2030 roku, a więc o prawie 50%. Odsetek osób w tym wieku spada, co jest spowodowane zmniejszeniem się liczby urodzeń. Przewiduje się, że ubytek liczby dzieci i młodzieży w ciągu najbliższych 30 lat wyniesie ponad 30% [Prognoza ludności... 2004]. Przesunięcie nastąpi także w proporcjach między liczbą osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Do 2030 roku zmniejszy się liczba osób w wieku zdolności do pracy o niecałe 3 mln osób, jednocześnie wzrośnie liczba osób w wieku nabywania praw emerytalnych i starszych o blisko 4 mln. Zjawisko „zasilania” grupy emerytalnej przez grupę ludności w wieku produkcyjnym oraz korzystne zmiany w wydłużaniu się życia pogłębią proces starzenia się polskiego społeczeństwa [Roszkowski 1997, Kowrygo 2000, 2003, 2004, Światała 2005]. W porównaniu jednak z innymi krajami, np. Europy Centralnej i Wschodniej, Polacy są nadal stosunkowo młodym społeczeństwem. Przesuwanie się wyżów i niżów demograficznych przez różne grupy wiekowe, zmniejszająca się liczba

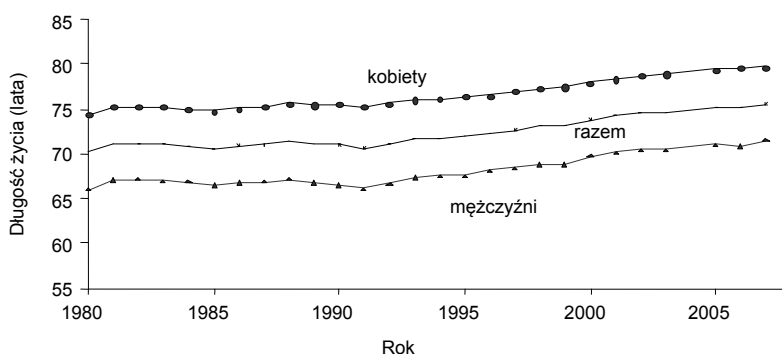
urodzeń, a także spadek poziomu umieralności – determinują procesy starzenia się polskiego społeczeństwa [Strefa społeczna... 2002].

Wiek w znacznym stopniu kształtuje zachowania konsumentów odnośnie spożywania lub nie spożywania określonego produktu. Obecny konsument pieczywa jest jeszcze mało otwarty na nowości, posiadający jednak nawyk systematyczności spożywania. Wiek konsumentów jest ściśle związany z porą i częstotliwością spożywania pieczywa. Badania własne wskazują na to, iż młodszy konsumenci zazwyczaj częściej niż starsi spożywają pieczywo podczas obiadokolacji czy pomiędzy posiłkami. Osoby młodsze także częściej spożywają gatunki pieczywa pszennego, pieczywo tostowe czy chrupkie, ryżowe itp. Konsumenci wraz z wiekiem cenią sobie zdrowotność pieczywa. To właśnie zdrowotność pieczywa wraz z jego ceną, w przeciwieństwie do rozpoznawalności gatunkowej, okazują się być ważniejszymi kryteriami wyboru pieczywa dla osób starszych niż młodszych.

PRZECIĘTNE TRWANIE ŻYCIA

Wskaźnik długości życia jest uznawany za syntetyczną miarę stanu zdrowia ludności, gdyż jego zmiany w czasie wskazują na poprawę (większa wartość tego parametru) lub pogorszenie (mniejsza wartość) zdrowotności.

Dane dotyczące przeciętnego trwania życia ludzi w Polsce świadczą o tym, iż średnia długość życia człowieka zwiększa się. Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku odnotowuje się nieprzerwany wzrost średniej długości trwania życia (rys. 3). Przyczynia się to do wydłużania trwania życia Polaków, zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

Rys. 3. Długość trwania życia Polaków
Źródło: opracowanie własne według danych GUS [Prognoza ludności 2009, Mały rocznik... 2008].

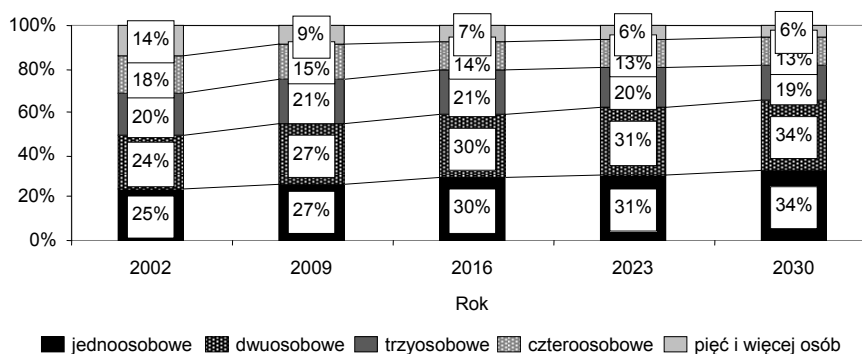
W 2030 roku zmniejszy się różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet, z ponad osiem lat do niecałych sześciu lat. Mimo pozytywnych zmian przeciętnego trwania życia, Polska nadal wypada niekorzystnie na tle krajów europejskich. Głównymi przyczynami zgonów są: choroby cywilizacyjne, choroby układu krążenia, nowotwory, urazy i zatrucia.

Silna postawa dbałości o zdrowie wśród konsumentów może spowodować, że nabywcy zmienią swoje zwyczaje konsumpcyjne. Konsumenti coraz częściej będą poszukiwać pieczywa, które nie tylko dostarczy niezbędnych składników odżywczych, lecz także zaspokoi potrzeby energetyczne organizmu. Dokonując wyboru produktów, konsumenci będą zwracać uwagę, które produkty zagwarantują im utrzymanie dobrego stanu zdrowia, co więcej – pozwolą na eliminację schorzeń określanych ogólnie mianem cywilizacyjnych, wzmocnią układ odpornościowy, a przez to opóźnią procesy starzenia. W związku z tym, będą powracać do produktów tworzonych na podstawie dawnych receptur i przepisów (do pieczywa z naturalnie fermentowanych zakwasów), które pozwolą uzyskać wszystkie wymienione wartości. Dobra jakość, rozumiana jako zdrowotność, wartość odżywcza i walory organoleptyczne to te cechy, które – cenione przez konsumentów – mogą zadecydować o wyborze określonego rodzaju czy gatunku pieczywa.

GOSPODARSTWO DOMOWE

Na poziom i strukturę konsumpcji istotny wpływ wywiera struktura wielkości gospodarstw domowych. Liczba osób w gospodarstwie domowym wpływa zasadniczo na wielkość dokonywanych zakupów i ich strukturę [Cotte i Wood 2004].

Obecnie, gospodarstwa domowe w Polsce stają się mniejsze, zarówno na wsi, jak i w mieście. Ma to związek ze zmniejszeniem się dzietności rodzin polskich oraz dużym wzrostem odsetka gospodarstw jednoosobowych. Odnotowano zwiększenie liczby gospodarstw domowych. Od 2002 roku w strukturze gospodarstw domowych dominują gospodarstwa jedno- i dwuosobowe, stanowiąc łącznie ok. 50% ogólnej liczby gospodarstw (rys. 4), podczas gdy w latach dziewięćdziesiątych XX wieku dominowały gospodarstwa dwu- i czteroosobowe. Przewiduje się, że do 2030 roku będzie wzrastać udział w ogólnej liczbie gospodarstw jedno- i dwuosobowych [Prognoza ludności... 2004, Raport... 2002]. Te dwie grupy gospodarstw będą dominowały w ogólnej liczbie gospodarstw. O połowę zmniejszy się udział gospodarstw, które tworzy pięć i więcej osób.

Rys. 4. Struktura gospodarstw domowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Prognoza ludności... 2004, Raport... 2002]

Gospodarstwo domowe – mierzone średnią liczbą osób – tworzyło w 2002 roku średnio 2,8 osób, przy czym w miastach wskaźnik ten wynosił średnio 2,6, a na wsi 3,3 osoby. Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku jest obserwowany powolny spadek tego wskaźnika. Przewiduje się, że przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym w 2030 roku wyniesie 2,3 osoby.

Postępujące zmiany demograficzne w obrębie wielkości polskich gospodarstw domowych wpływają na zmiany struktury spożycia pieczywa. Należy spodziewać się dalszych zmian jakościowych, wzrostu wymagań ze strony konsumentów nie tylko odnośnie rodzaju i gatunku pieczywa, lecz także ilości i gramatury.

MIGRACJE ZAGRANICZNE I NAPŁYW LUDNOŚCI ZE WSI DO MIAST

Poza spadkiem liczby urodzeń, kolejną przyczynę spadku przyrosty ludności kraju stanowi saldo długookresowych migracji zagranicznych. W ostatnich latach saldo migracji zagranicznych nieco wzrasta, stąd zwiększa się nieznacznie ujemne saldo migracji. W najbliższych latach należy spodziewać się wzrostu ujemnego salda migracji.

W ostatnich latach zmniejszyła się liczba osób zmieniających na stałe swoje miejsce zamieszkania, co niewątpliwie miało bezpośredni związek z trudną sytuacją na rynku pracy. Na tle ogólnego spadku mobilności ludności, odmienną tendencją wyróżnia się kierunek migracji z miast na wieś. Wzrost skłonności do przemieszczania się ludności miejskiej na wieś zarysował się już w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku. To częściowo fala powrotów, wymuszonych przez niekorzystną zmianę sytuacji rodzinnej lub zawodowej, a także pożądaną styl życia, polegający na zamieszkiwaniu w bardziej komfortowych warunkach pod miastem, dostępny dla lepiej zarabiających. Można przypuszczać, iż tendencje związane z preferencjami co do stylu życia oraz zakładania rodzin raczej nie ulegną odwróceniu. Migracje wewnętrzne pozostaną przez najbliższe lata na obecnym poziomie. W migracjach między miastem i wsią będzie kontynuowana, występująca od kilku lat, przewaga przemieszczeń na wieś, związana ze zjawiskiem suburbanizacji.

Znajomość udziału ludności wiejskiej w całości populacji, a także możliwych trendów zmian tego udziału pozwala przewidywać, jakie zajdą zmiany w strukturze spożycia pieczywa. Udział ludności wiejskiej jest zróżnicowany regionalnie, a miejscowości wiejskie są bardzo zróżnicowane pod względem liczby mieszkańców. Ponadto, tradycyjna rodzina wiejska żyje zwykle w strukturach wielopokoleniowych (blisko 1/4 wszystkich gospodarstw domowych na wsi, natomiast w miastach ok. 10% stanowią gospodarstwa składające się z pięciu i więcej osób). Miejsce zamieszkania oraz struktura gospodarstw domowych wpływa na wielkość, rodzaj i gatunek konsumowanego pieczywa. Ponadto, część ludności, zarówno miejskiej, jak i wiejskiej, swoje zapotrzebowanie na pieczywo pokrywa na drodze samozaopatrzenia. Także miejsce zaopatrywania się w pieczywo, jest istotnie związane z miejscem zamieszkania. Ludność miejska ma dostęp do większej liczby miejsc zakupu, a asortyment konsumowanego przez nią pieczywa jest szerszy w porównaniu z asortymentem, do jakiego mają dostęp mieszkańcy wsi.

W przyszłości należy spodziewać się, że nie nastąpi unifikacja chleba w Europie. W XX w. nastąpiła duża unifikacja żywienia. Migracje ludności dały początek prze-

mieszczaniu tradycji kulinarnych różnych środowisk i terytoriów. Mimo to można nadal obserwować przywiązanie do wartości kulturowych, a wśród nich do nawyków kulinarnych, np. pieczywo produkowane we Francji ma inny smak niż we Włoszech czy w Polsce. Chleb będzie stanowić jeden z wyróżników kultury odżywiania się.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA

W zakresie wykształcenia ludności Polski obserwuje się ostatnio zwiększenie liczby osób legitymujących się wykształceniem wyższym i średnim. Stosunkowo duży wzrost poziomu wykształcenia dotyczy kobiet. Badania prowadzone w Belgii wykazały, iż wyższe wykształcenie kobiet, przekładające się m.in. na ich świadomość zdrowotną i żywieniową, stanowi ważny czynnik wyboru prozdrowotnych produktów spożywczych, co może mieć duże znaczenie z uwagi na częstszy udział kobiet w komponowaniu codziennych posiłków rodziny, w porównaniu z mężczyznami [Verbeke 2005]. Mimo obserwowanych pozytywnych zmian, poziom wykształcenia społeczeństwa nadal odbiega niekorzystnie i odstaje od istniejącego w krajach wysoko rozwiniętych.

Wzrastający poziom wykształcenia pozwala przyjąć tezę, iż będzie następować wzrost spożycia gatunków pieczywa, dotąd nieznanych na polskim stole. Nastąpi wzrost wymagań co do jego różnorodności i walorów organoleptycznych. Może to wpłynąć na większą otwartość i skłonność u osób z wyższym poziomem wykształcenia do spożycia produktów nowych, dotąd nieznanych.

PODSUMOWANIE

Przemiany demograficzne zachodzące w Polsce niosą istotną informację dla przedsiębiorstw występujących na rynku. Pozwalają prognozować wielkość popytu na produkty. Zarysowujące się trendy demograficzne obrazują spadek wielkości populacji. Zmianom sytuacji demograficznej w Polsce towarzyszy powiększanie się strefy biedy i duże bezrobocie. Zmniejsza się dzietność i zwiększa długość życia ludności. Powiększa się grupa osób starszych, które chcą cieszyć się długim życiem, zainteresowanych troską o zdrowie. Obserwuje się coraz większe przemieszczenia ludności z miast na wieś oraz wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym i średnim.

Wszystko to powoduje zmianę struktury zapotrzebowania na pieczywo, co stanowi wyzwanie dla branży piekarskiej. Konsumentów o różnych profilach demograficznych charakteryzują się odmiennymi potrzebami i oczekiwaniami, dotyczącymi produktu – pieczywa. Na przykład, osobnicy różnej płci mają różne potrzeby, podobnie jak w przypadku nastolatków czy osób starszych, konsumentów o niskich i wysokich dochodach, mieszkających na wsi lub w mieście. Można przypuszczać, że osoby o wyższym poziomie wykształcenia mogą nabywać więcej informacji odnośnie wpływu na zdrowie spożywanego pieczywa, a to może oddziaływać na poprawę ich sposobu odżywiania, na przykład poprzez wyższą konsumpcję pieczywa żytniego. Starsze społeczeństwo – to nabywcy ceniący sobie aspekty zdrowotne pieczywa wraz z jego ceną. Tendencja do starzenia się społeczeństwa zapowiada zmianę struktury popytu na pieczywo. Dokonując wyboru pieczywa, konsumenci będą zainteresowani gatunkami pieczywa, sprzyjają-

cymi zdrowiu. W związku ze zmianami w obrębie wielkości gospodarstw domowych oraz wzrostem poziomu wykształcenia ludności będą postępować zmiany jakościowe, związane ze wzrostem wymagań nie tylko odnośnie rodzaju i gatunku nabywanego pieczywa, lecz także ilości czy gramatury.

LITERATURA

- Berbeka J., 1998. Czynniki przestrzennego zróżnicowania konsumpcji żywności. *Więś i Roln.* 4 (101), 40-54.
- Cotte J., Wood Stacy L., 2004. Families and Innovative Consumer Behavior: A Triadic Analysis of Sibling and parental Influence. *J. Consum. Res.* 31, 78-86.
- Deepchand K., 1997. Eating habits, The Scottish Health Survey. www.archive.offical-documents.co.uk./dokument/scottish/ehealth/shch3.html.
- Engel J.F., Blackwell R.D., Miniard P.W., 1993. *Consumer behaviour*. The Drygen Press, Chicago.
- Garbarski L., Rutkowski I., Wrzosek W., 2000. *Marketing. Punkt zwrotny nowoczesnej firmy*. PWE, Warszawa.
- Goryńska-Goldmann E., 2010. Tendencje zmian w konsumpcji pieczywa w Polsce. *Acta Sci. Pol. Oecon.* 9 (1), 73-86.
- Human Development Report. 2004. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. *World Population Prospects: The 2004 Revision and World Urbanization Prospects: The 2003 Revision oraz UN (United Nations) 2003 r.*
- Iglehart R., 1993. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*, New Jersey.
- Jeżewska-Zychowicz M., 2004. *Zachowania żywieniowe i ich uwarunkowania*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Kowrygo B., 2000. Studium wpływu gospodarki rynkowej na sferę żywności i żywienia w Polsce. *Rozprawy naukowe i monografie*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Kowrygo B., 2003. Polityka wyżywienia w Polsce na początku XXI wieku. *Przemysł Spożywczy* 9, 14-18.
- Kowrygo B., 2004. Europejski konsument – wyzwania dla nowoczesnej gospodarki żywnościowej. W: *Problemy rolnictwa światowego*. T. 9. Wyd. SGGW, Warszawa, 299-309.
- Kowrygo B., Kutermankiewicz J., 2001. Starzenie się polskiego społeczeństwa. *Przemysł Spożywczy* 6, 6-8.
- Mały rocznik statystyczny. 2003-2008. GUS, Warszawa.
- Prognoza ludności na lata 2003-2030. 2004. GUS, Warszawa.
- Prognoza ludności na lata 2008-2035. 2009. GUS, Warszawa.
- Racjonalność konsumpcji i zachowań konsumentów. 2004. Red. E. Kieźel. PWE, Warszawa.
- Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań. 2002. www.stat.gov.pl.
- Roszkowski W., 1997. Specyfika żywienia ludzi starszych. *Przemysł Spożywczy* 6, 11-13.
- Rudnicki L., 2000. *Zachowanie konsumentów na rynku*. PWE, Warszawa.
- Sfera społeczna w okresie transformacji – zjawiska i tendencje. 2002. Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa.
- Solheim R., Mc Ewan J., 1996. Consumers investigation – Methods and Application. *Przemysł Spożywczy* 12, 6-9.
- Szwacka-Salmonowicz J., 2003. Zmiany zachowań nabywców jako determinanta kształtowania strategii segmentacyjnych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Świtła M., 2005. Proces starzenia się a zachowania konsumentów. *Handel wewnętrzny. Instytut Rynku Wewnętrznego i Konsumpcji* 3 (5-6), 51-57.

- Verbeke W., 2005. Consumer acceptance of functional foods: socio-demographic, cognitive and attitudinal determinants. *Food Quality and Preference* 16.
- Wei Sheng-Chung, 2005. Consumers' Demographic Characteristics, Cognitive Ages and Innovativeness. *Adv. Consum. Res.* 32.
- Woś J., 2003. *Zachowania konsumenckie – teoria i praktyka*. Wyd. AE, Poznań.